

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Особливості розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей
старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення

Виконала студентка групи СО-4
Спеціальності 016 Спеціальна освіта
Логвина Олеся Сергіївна
Керівник: Жадленко І. О.
Рецензент: Шевченко Ю. М.
Нормоконтроль _____ Ю. В. Ключкова

Запоріжжя
2020 р.

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 43 с., 2 таблиці, 1 рисунок, 40 джерел.

Об'єкт дослідження: лексико-граматична сторона мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати, визначити рівні розвитку лексико-граматичної сторони мовлення та розробити методичні рекомендації для батьків дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз психолого-педагогічної та наукової літератури з теми дослідження); емпіричні (бесіда, складання анамнезу, вивчення документації, спостереження, констатувальний експеримент, аналіз мовленнєвої діяльності дітей); статистичні (кількісна та якісна обробка даних).

Дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених вказують на те, що діти із загальним недорозвиненням мовлення мають великі труднощі у формуванні всіх компонентів мовлення, в тому числі і лексико-граматичної сторони. Це призводить до того, що діти мають звужений словниковий запас та великі труднощі у засвоєнні та використанні граматичних форм, що негативно впливає на загальний мовленнєвий розвиток дитини. Окрім мовленнєвих порушень, у дітей із загальним недорозвиненням мовлення часто спостерігаються порушення пізнавальних процесів. Це може проявлятися у нестійкості уваги, зниженні обсягу пам'яті та труднощах у виконанні розумових операцій.

ЗАГАЛЬНЕ НЕДОРОЗВИНЕННЯ МОВЛЕННЯ, ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНА СТОРОНА МОВЛЕННЯ, СТАРШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК.

ВСТУП

Актуальність: у Базовому компоненті дошкільної освіти [1] зазначається, що одним з головних завдань дошкільної освіти є формування особистості дитини й підготовка її до навчання в школі. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про збільшення кількості дітей дошкільного віку із порушеннями усного мовлення, що зумовлює труднощі в оволодінні Програмами навчання і виховання дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти, своєчасною мовленнєвою підготовкою дітей до школи і формуванням розумово-пізнавальної діяльності, поведінки та особистості дитини в цілому.

Одним з головних завдань розвитку мовлення є формування його лексико-граматичного ладу. Вже в дошкільному віці дитина повинна мати достатній обсяг словникового запасу, щоб розуміти мовлення дорослих і однолітків. Таким чином, порушення лексико-граматичного ладу мовлення веде до того, що дитина не правильно оволодіває власною вимовою і неправильно формулює власні висловлювання. Не правильне засвоєння закономірностей мови призводить до порушень морфологічної структури слова і синтаксичної структури речення.

Рівень сформованості лексико-граматичної сторони мовлення дитини визначає рівень опанування навчальною діяльністю, уміннями і навичками відповідно до програмних вимог. Якщо дитина має порушення процесу формулювання виразу, не виконує в повному обсязі розумово-пізнавальну функцію, то це негативно позначиться на оволодінні читанням і письмом у початковій школі. Тому формування усного мовлення дітей дошкільного віку є одним із найважливіших завдань при підготовці до школи.

Діти з порушенням мовлення, а саме діти із загальним недорозвиненням мовлення, належать до неоднорідної та чисельної групи,

для якої оволодіння усним мовленням – єдиний і основний шлях особистісного розвитку [15]. Своєрідність розвитку словникового запасу, лексико-граматичної будови, зв'язного мовлення при ЗНМ описана в дослідженнях Т. Туманова, Т. Філічевої, Є. Вренєвої та ін. Проблема формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із ЗНМ займає одне з основних напрямів у сучасній логопедії. Тому особливо важливим є своєчасне виявлення й усунення порушень лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення. Різним аспектам розвитку мовлення дітей дошкільного віку, у тому числі із загальним недорозвиненням, присвячені різнобічні дослідження М. Шеремет, Л. Волкової, К. Крутій, Р. Левіної, Т. Філічевої та ін.

Об'єкт дослідження: лексико-граматична сторона мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Предмет дослідження: особливості розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, визначити рівні розвитку лексико-граматичної сторони мовлення та розробити методичні рекомендації для батьків дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Завдання дослідження:

1. Вивчити та проаналізувати науково-методичну та психолого-педагогічну літературу з теми дослідження.

2. Провести діагностичне дослідження стану розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня та проаналізувати результати дослідження.

3. Розробити рекомендації для батьків дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз психолого-педагогічної та наукової літератури з теми дослідження); емпіричні (спостереження, констатувальний експеримент, аналіз мовленнєвої діяльності дітей); статистичні (кількісна та якісна обробка даних).

Методологічне підґрунтя дослідження:

– концепція загальномовленнєвої підготовки дітей до шкільного навчання (Є. Соботович);

– психолінгвістичний підхід до аналізу мовленнєвого розвитку дитини і його формування у процесі нормального та порушеного онтогенезу (Н. Жукова, О. Леонт'єв, Ж. Піаже, Є. Соботович, Ф. Сохін, В. Тищенко, А. Тамбовцева, О. Шахнарович, Н. Юрьєва та ін.);

– вчення про тісний взаємозв'язок ліній розвитку фонетичної, лексичної та граматичної сторін мовлення (Л. Виготський, О. Корнєв, Р. Левіна, Р. Лалаєва, О. Лурія, О. Мастюкова, Є. Соботович, О. Шахнарович).

Дослідження проводилось на базі Закладу дошкільної освіти (ясла-садок) №164 «Золотий ключик» м. Запоріжжя, Запорізької міської ради Запорізької області.

Апробація результатів дослідження відбулась на конференції:

Всеукраїнська науково-практична конференція «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір».

Структура бакалаврської роботи: бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 43 сторінок, з них основного тексту 33 сторінки.

ВИСНОВКИ

Отже, спираючись на матеріал, викладений в роботі, можна зробити такі висновки:

1. Провівши аналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень з питання розвитку лексико-граматичної сторони мовлення у дітей із ЗНМ III рівня з'ясували, що вони мають великі труднощі у формуванні всіх компонентів мовлення. На основі робіт вчених описали стан лексико-граматичної сторони мовлення цих дітей. Це виявляється, у звуженні словникового запасу та труднощах у засвоєнні та використанні граматичних форм, що негативно впливає на загальний мовленнєвий розвиток дитини.

2. Характеризуючи лексичну сторону мовлення визначили, що діти із ЗНМ III рівня мають такі проблеми, як обмеженість словника, недостатнє розуміння значення деяких слів, складності в узагальненні понять, а також в підборі синонімів та антонімів до слова. Спостерігається недостатнє розуміння слів, які були змінені за допомогою префіксів, суфіксів чи закінчення; труднощі у розумінні та встановленні часових, просторових або предметно-наслідкових зв'язків.

3. Описуючи граматичну сторону мовлення з'ясували, що у дітей спостерігається недостатність засвоєння граматичних форм. У вимові зустрічаються аграматизми: помилки в узгодженні різних частин мови (іменників з числівниками, прикметниками), а також в використанні родових, числових та відмінкових форм. Такі діти часто плутають однину та множину. Їм важко будувати складні речення і через це мають труднощі у зв'язному мовленні. Для дітей особливо важким є виконання таких завдань, як складання розповіді за малюнком або серією малюнків, а також опис переметів.

4. Характеризуючи дітей із ЗНМ III рівня визначили, що окрім мовленнєвого порушення такі діти мають специфічні особливості розвитку

пізнавальних процесів. Це проявляється у недостатній сформованості мотиваційної сфери, зниженому обсязі пам'яті, недостатній концентрації уваги та низькій працездатності. Завдання, пов'язані із загальною та дрібною моторикою викликають труднощі у виконанні.

5. Говорячи про емоційно-вольову сферу дітей із ЗНМ III рівня можемо сказати, що їх часто характеризують як дратівливих, замкнених, тривожних, невпевнених у собі дітей. Психіка таких дітей характеризується емоційною нестійкістю – в дітей часто змінюється настрій, що може приводити до агресивних станів, нав'язливості чи занепокоєння. До того ж такі діти швидко виснажуються.

6. Провівши обстеження лексико-граматичної сторони мовлення дітей із ЗНМ III рівня ми довели, що такі діти мають певні труднощі. Це виявляється в труднощах у складанні речення, а через це і у складанні розповіді за малюнками. Також більшість дітей із ЗНМ III рівня виконують с помилками або взагалі не виконують такі завдання, як добір прийменника у речення, утворення іменника множини, добір синонімів та антонімів до слова.

Таким чином, можна стверджувати, що у дітей із ЗНМ III рівня лексико-граматична сторона мовлення є недостатньо сформованою. Через це такі діти мають труднощі у підборі слів, адже їх словник недостатньо розвинений, та граматично правильно не оформлений.